

Az írás minden korban – közösi vállalkozás

Cseke Péter: *Borongós ég alatt. Sajtótörténeti tanulmányok 1980–2014*, Nap Kiadó, Budapest, 2015.
Cseke Péter: *Erdélyi értékhorizontok. Újabb esztétikai tanulmányok*, Magyar Napló – Írott Szó Alapítvány, Budapest, 2015.

A 70. életévét betöltött Cseke Péter ma is lankadatlanul, fáradhatatlanul dolgozik, új s újabb kötetekkel jelentkezik, kamatoztatja az elmúlt évtizedekben felhalmozott tudást, betekintést nyújt az erdélyi magyarság kilenc évtizedes esztétikai, irodalmi múltjába. Az idén megjelent négy kötetéből kettőre hívjuk fel olvasóink figyelmét.

A Nap Kiadó szellemi műhelyteremtő sorozatában megjelent kötet harmincöt év sajtótörténeti tanulmányaiból válogatott írásokat ölel fel.

Az első fejezet – *Szellemi tisztánlátás beborult ég alatt* – a két világháború közötti korszakba vezet el bennünket. A „borongós ég”, a „beborult ég” metafora a kisebbségi sorsba sodródás állapotrajzát kívánja szemléltetni. Cseke Péter tanulmányai – egy későbbi szintézis megannyi építőköve – a *Tizenegyek antológiájától* (1923) a *Termés* (1942) folyóiratig terjedő korszak főbb kiadványaira, az ekkor létrejött szellemi áramlatokra koncentrálnak, irányítják rá a mai olvasó figyelmét, keresve és felmutatva bennük a sajátos, egyedi és a közös értékjegyeket.

Hivatkozzunk elsőként a Korunkat létrehozó Dienes László programadó írására – *Beköszöntő* –, mely, célt és tartalmat kívánt adni az életnek, „egy kialakuló új európai kultúra távlatában gondolkozva próbálkozott az »építő lelkiismeret« felrészével és a köztudat megtisztításával Erdélyben”. A cselekvés koordinátái – „világtávlatú gondolkodás és regionális, helyi szintű cselekvés” – olyan alaphangot ütnek meg, amely az erdélyi kisebbségi cselekvés sajátos megnyilvánulásai lesznek. Ehhez hasonló törekvés jellemzi az 1926-ban létrehozott helikoni munkaközösséget, valamint az annak égisze alatt indított Erdélyi Helikont, amely „első számától kezdve arra vállalkozott, hogy az itteni életviszonyokkal számoló regionális törekvéseket szintézisbe hozza az európaiság magasabb szellemi igényével”. A folyóiratban közölt írásában Jancsó Béla az előbbinél is plasztiku-

sabban ad hangot irodalmi programjának: „felszívni a honi talaj minden ízét, és megtermékenyülni a világ minden gondolat-áramával”. Ehhez konvergáló szemléletváltást hirdet és igényel Spectator – Krenner Miklós – *Az erdélyi út* című programadó tanulmánya, valamint a Jancsó Béla, Balázs Ferenc és László Dezső által életre keltett Erdélyi Fialatok című, az 1929-es nemzedék által fémjelzett folyóirat, továbbá Ligeti Ernő is, amikor a nemzetiségi célokat szolgáló erdélyi írók eszmei tájékozódási pontjait a transzilván életérzés, a nemzeti eszmény, a társadalmi haladás, a nembeli, egyetemes eszme szolgálatában jelöli meg.

A kötet második fejezete – *Szerkesztői gályapadon* – az erdélyi folyóirat-irodalom emblemikus személyiségeit hozza emberközelbe, szerkesztési elveiket, gyümölcsöző gyakorlatukat tárja elénk. A „gályapad” helyzetképe e tevékenység súlyát, bonyolultságát, nehézségét és felelősségét sugallja. Dsida Jenő a Pásztortűz szerkesztőjeként Reményik Sándor oldalán kívánta a lapot „a vajdó erdélyi magyar irodalom rangos fórumává” tenni, „a tiszta európai szellem” erdélyi otthonteremtőjévé avatni, az erdélyi magyarság szolgálatába állítani. Az Erdélyi Fialatok vezékarában is kettős szereposztás érvényesült: a spirítusz rektori szerepet Jancsó Béla, a szerkesztői, majd felelős szerkesztői tisztséget „a tiszta demokrácia érvényesítéséért síkraszálló” László Dezső töltötte be. Gyakorlati munkája alapelveit négy pontban határozta meg: 1. „társadalmi tényismeret és nemzeti érdekelismeret”; 2. „társadalmi modernizáció és nemzeti felemelkedés”; 3. „világnézeti függetlenség és objektív valóságismeret”; 4. „a megoldásra váró társadalmi és nemzeti gondok felvállalása”. Gáll Ernő személyiségrajza, portréja átvezet bennünket a Korunk második életkezdetére korszakába, az 1957 utáni évekbe. Az ideológiai cenzúra kalodájában, „folyamatosan megélt kompromisszumok” árán kellett irányítania a folyóiratot. László Dezső meglepő tétele – „a kisebbségi élet ajándékai” – alapján, annak tanulságait parafrázálva dolgozta ki a „sajátosság méltósága” elméletét, amely – a kötet szerzőjének szavait idézve – elvezette arra a felismerésre, hogy „a kisebbségi élet nemcsak megalázottság, megaláztatás, nemcsak diszkrimináció elszívása, hanem ugyanakkor egy nagy erőfeszítés révén, egy erkölcsi kompenzáció

révén új értékek alkotására is alkalmat ad, sőt arra ösztönöz”. Cseke Péter *A modellértékű lapszerkesztés gondja és felelőssége* című írása a maga lapszerkesztési elképzeléseit, tapasztalatait összegzi. 1976-ban, a Korunk megjelenésnek 50. évfordulóján még külsőségekkel elemezte és értékelte a folyóirat helyét és szerepét: „...fő érdeme szerintem az, hogy önmaga továbbgondolására késztet. Hogy egyetemessel mért eredetiségre ösztökél. Hogy hozzásegít a tőlünk függetlenül létező és a bennünk élő valóság értelmezéséhez...” A folyóirat harmadik életkezdésének, 1990 után, immár ő is cselekvő részeseként kívánja életre kelteni a maga és a szerkesztőségi közösség elgondolásait.

A *Sajtóviták* fejezet első írása Makkai Sándor hatalmas vihart kavart, a budapesti Láthatárban, 1937-ben *Nem lehet...* címmel megjelent vallomásához nyúl vissza. A kisebbségi létparadoxon a trianoni döntéstől kezdődőleg foglalkoztatta az erdélyi magyarságot. Makkai Sándor pár évvel előbb még a *Magunk revíziója* című munkájában az erkölcsi megújulásban látta, hirdette a megmaradás erdélyi tételét, lehetőségét. Ezzel szemben hat év múltán kimondja: „nem tudom elképzelni a kisebbségi életnek semmiféle *emberhez méltó* elrendezését”. A vitát szintézisbe foglaló szerző engedékenyebbnek bizonyul a harmincas évekbeli kortársaknál: „Kétségtelen, hogy nem csupán az önigazolás szándéka adta kezébe a tollat (...) Elsősorban a világ közvéleményét, »Európa lelkiismeretét« akarta felrázni.” Ma tudjuk: Európa sem akkor, sem ma nem vállalja fel a kisebbségek gondját. A viták sorát az irodalmi örökségünk megbecsülését fölvető, az Utunkban 1957-ben közölt *Nézzünk hát szembe* rovatcímmel közölt írások elemzése folytatja. A korabeli szerzők a közfigyelem előterébe állították azokat az alkotókat – írókat, költőket –, akiknek évekig még a nevét sem volt ajánlatos említeni, leírni: Dsida Jenő, Reményik Sándor, Kuncz Aladár, Markovics Rodion, Kisbán Miklós, Karácsony Benő, Balázs Ferenc... fölött csap össze az „ébresztést” sürgetők és az azt ellenzők tábora. Mindhiába volt az érvelés, a magyar forradalom sokkhatásából felébredő román ideológiai terror visszaver minden érvet, újabb évtizedeknek kell eltelnie, míg egy-egy alkotásuk, erősen cenzúrázottan, a könyvpiacra kerülhet. Az Ifjúmunkás 1968. évi évfolyamának hasábjain zajlott le a riport tartalmi gazdagítását, a műfajra vonatkozó szemléletváltást sürgető és eszmetisztázó vita. Ehhez köthető a marosvásárhelyi Igaz Szóban 1974-ben indított szociográfiai disputa is. Közös volt

bennük a megújítást szolgáló szándék: a valóság drámaibb érzékelése, a lényegbevágóbb kérdések előtérbe helyezése, a riporteri bátorság társadalmi rangra emelése, a toll igazságtevő erejébe vetett hit szilárdítása, a tárgyiasság, a történelmi látás fontossága. Mindkét vitában kifejezésre jutott, hogy „a jó riport – többek közt – a társadalom közérzetét javíthatja”, hogy „az írói alapállás: a társadalom önismeretének szolgálata”.

A kötet zárófejezetében – *Recepciótörténeti feljegyzések* – azzal a szellemi mikrovilággal ismerkedhetünk meg, amely Cseke Péter eszme-, sajtó- és irodalomtörténeti munkásságának alakulásában oly meghatározó szerepet játszott, szemléletvilágának kikristályosodásában katarzisként, a tájékozódás forrásaként szolgált. Aki a szerző munkásságát ismeri, tudja, hogy e szellemi régióban mily nagy jelentőséggel bírt Jancsó Béla, Balázs Ferenc, Tamási Áron, Gáll Ernő..., a Tizenegyek antológiája, az Erdélyi Fiatalok folyóirat, a népi irodalom erdélyi ága. Cseke Péter kutatási mezején vissza-visszatérő témaként van jelen Németh László munkásságának sokoldalú elemzése. Ezúttal a Tanu erdélyi fogadtatását, valamint a *Magyarok Romániában* című útirajz kiváltotta vitát állította figyelem előterébe, amely – nyolcvan év múltán is – sok elgondolkodtató, megszívlelendő tanulsággal szolgálhat a mai olvasónak.

A kötet utolsó írásában a sajtótörténész szólal meg. Témaválasztása – *A kisebbségi sajtóvilágnak korlátozása Romániában (1919–1989)* –, az objektív feldolgozás, az alapos tárgyismeret, a hetven évet felölelő korszak küzdelmének feltárása túlmutat a szűkebb értelemben vett sajtótörténeti tárgykörön. Az első világháború után az Erdélyben „berendezkedő államhatalom mindent elkövetett, hogy »megkönnyítse« a Romániához csatolt erdélyi magyar nemzetrészt az anyanemzettől.” Azt hinnénk, hogy 1989 után lényeges változás állt be. Vagy mégsem? „...a nemzeti gyűlölködés elszabadulásával a sajtómanipuláció minden korábbinál hatalmasabb méreteket öltött térségünkben.”

*

A sajtótörténeti bűvárlások természetesen hozták magukkal annak igényét, hogy „a sorok mögé lás-son”, azaz megismerje a folyamatok mozgatórugóit, azt az eszmei hátteret, amely programjaik, szolgálataik forrásai, mozgatórugói, éltető katalizátorai voltak. Így válhatott ő is az évtizedek során a Cs. Szabó

László által „megálmodott eszmeekatedrális” építőjévé. A két világháború közötti Erdély szellemi élete bőséges témát és fogódzót nyújtott ahhoz, hogy Cseke Péter is a kőműves-kelemenek elszántságával végezze munkáját, dacolva a hatalom szabta korlátokkal, gátakkal, megszerezve azt az alapot, amely lehetővé tette a korfordulat utáni kiteljesedést. Németh László példájára maga is részt kívánt venni „a magyar szellemi élet korszerűsítéséért” vívott küzdelemben; Kuncz Aladárt követve kívánt oly magaslatra emelkedni, „amelyről nézve az erdélyi sors világprobléma lesz”; Dsida Jenő nézeteivel azonosulva, őt követve, „a tiszta európai szellemet az erdélyiség belső hajtóerejévé tenni”. S mindezeket együvé szerkesztve, újabb kötetével az olvasó asztalára helyezze.

Az erdélyi szellem kisugárzását példázza a budapesti Napkeletben – Tormay Cécile lapjában – közölt írások alapján. Ez volt az a sajtóorgánus, amely érdeklődéssel fordult Erdély felé, irodalmi fórumként „első között karolta fel az erdélyi írókat”, teret s lehetőséget teremtett az anyaországban való közlés előtt, kritikáival szolgálta „az erdélyi művek iránti érdeklődés fokozását”. A magyar irodalmi közgondolkodásba való bekerülés terén múlhatatlan érdemeket szerzett a még fiatal Németh László, aki valóságos elragadtatással fordul Erdély felé, azt „a nagy magyar tájak” egyikének nevezi, s meggyőződéssel vallja: „Aki ismeri az Erdély kultúrhistoriáját, vár innét valamit. Aki ismeri az erdélyi magyarságot, rendkívülit vár”. S ő nemcsak várt, hanem cselekedett is: előbb írásaival jutott el oda, majd személyesen is. Cseke Péter a filológus minden mozzanatra odafigyelő igyekezetével tárja fel Németh László erdélyi irodalmi földrajzának hegyeit és völgyeit, azt a gyümölcsöző kapcsolatrendszert, amely azt élte, mindkét irányban gyümölcsöztette. Ehhez hasonlítható Szabó Zoltán munkássága, szociográfiájának begyűrűzése Erdélybe, megtermékenyítve a „kisdud Erdély”-ben, a „másik hazá”-ban kibontakozó, hasonló célzatú mozgalmat, hatását az Erdélyi Fiatalok körének, a Hitel műhelyének törekvéseire, az otthonirodalom kibontakoztatására.

A honi tájak eszmei tájait kutató számára elkerülhetetlen betekinteni a szoros értelemben vett hazai műhelyekbe. Köztük a Pásztortűz-szerkesztő Dsida Jenő szemléletvilágába, aki ez irányú munkássága krédójaként fogalmazza meg: „A cselekedet nem mindig irodalom, de az igazi irodalom már magában

véve is mindig cselekedet.” Az általa a laphoz toborzott munkatársak írásai mind-mind ezt az ügyet szolgálták, teljesítették ki. Ez az igényesség vezérelte a helikoni költői triász harmadik tagjának, Tompa Lászlónak a munkásságát is, ki- nek eszmei tájékozódásáról, beállítottságáról sokat mondanak az új erdélyi irodalomról írott szavai:

„Erdély leghívebb és legderekbabb fiai a múltban is az európai kultúra legbuzgóbb követőivé válhattak. Erdélyiek tudtak lenni s egyben európaiak”. „Udvarhelyi udvartartása” a tájhaza szellemi életének kicsinyke műhelyeként szolgálta az erdélyi irodalmat. Cseke Péter eszme- és sajtótörténeti kutatásainak erdélyi origója: Jancsó Béla, akit sokoldalú munkássága, katalizátor- és szervezői szerepe ismeretében joggal nevezhetünk – Németh László ifjúkori fogadalmának analógiájára – az erdélyi szellemi élet organizátorának, a két világháború közt kibontakozott folyamatok animátorának. A nevéhez oly sok szállal kapcsolható Erdélyi Fiatalok történetének kutatása, feltárása hozza felszínre például a lap és munkatársi körének a konfrontációját a soraik közül kivált szemlélyek alapította Hitel folyóirattal. A még fiatalabbak új útkereséséről volt szó: „az önazonosság-tudat keresése másfajta tájékozódásra készíti az akkori húszeveseket” – ami, bár az erők megosztódása negatív következményekkel is járt, kölcsönösen megtermékenyítette, felpörgette a közgondolkodást.

László Dezső – a jeles „kisebbségi nemzetpedagógus” – személyiségének és munkásságának felidézésekor szinte felmelegedik a szöveg. A tudósi megközelítés nemcsak a pontosság, a filológus lelkiismeretes viszonyulása szintjén érhető tetten, hanem az érzelem és a különös tisztelet hangja is belejátszik a portré megrajzolásába. A főhajtás annak a különleges képességekkel megáldott közéleti szereplőnek szól, aki az 1929 *nemzedékének* címmel közzétett kiáltványában a válsághelyzet kihívására kívánta egy új életprogram elvárásait megfogalmazni. Figyelmeztető jelként utalt arra, hogy „egyetlen szervezet sem sajátíthatja ki magának azt a jogot, hogy a romániai magyarság kizárólagos irányítója/szervezője legyen. Az egység alapját csakis a meghatározott életfunkciókat betöltő szerve(zete)k együttműködése alkothatja”. A múlt századi erdélyi tudományos élet meghatározó egyéniségei sorából kimagaslik Szabó T. Attila

nyelvészprofesszor alakja, különösképpen pedig a nevéhez kötődő *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár* tizenhárom kötete. Az öt elénk idéző tanulmány feltárja előttünk azt a tudományos életpályát, amely e hatalmas vállalkozás megvalósulásához vezet, azt a sokoldalúságot, amely az erdélyi szellemi élet legnagyobbjait jellemezte. Mikó Imre más úton haladva nyert létjogosultságot a szellemi életünk panteonjába való bejutáshoz. A kisebbségi lét jogi aspektusai, erővonalai, lehetőségei és távlatai kutatásával igyekezett kortársai szolgálatára állni. A sors iróniája, hogy egy diktatórikus rendszer elnyomó és besúgó gépezete által begyűjtött „háttéranyag” segít életútjának a maga teljességében, részletekbe menő feltárásában. Ennek a sok tekintetben ellentmondásos társadalomnak a belső mechanizmusára, a román–magyar kapcsolatok szövevényes viszonyrendszerére vetnek fényt a Magyarországon élő Mester Miklós írásait elénk idéző tanulmány sorai.

Cseke Péter kutatómunkájának „ízletes gyümölcsei” közé tartoznak a közelmúlt szellemi próbatételeit megidéző tanulmányok. Erről az e kötetben olvasható, az *Egy 1957-es irodalmi vita színe és visszaja* című munkája nyújt beszédes tanúbizonyságot. Az SZKP XX. kongresszusa pozitív erjedést indított el a szocialista tábor országaiban. A romániai magyar írók legjobbjai is azt hitték, joggal reménykedhettek, hogy leomolnak a korlátok, eljön az alkotói szabadság órája, hogy ezt követően szabadon ápolhatjuk hagyományainkat, irodalmi örökségünket. A hatalom azonban hamar ráébredt a reményteli állapot veszélyeire. Működésbe léptette az elnyomó gépezetet – az ideológiai tisztogatástól a súlyos börtönöket kiszabó perekig – éppúgy, mint a magunk janicsárjait, akik önszántukból vállalkoztak a gyomirtásra. Tisztelettel emlékezünk meg azokról – a tanulmány tekintélyes arcképcsarnokot vetít elénk –, akik vállalták a szembefordulást, akik szót emeltek a két világháború közötti erdélyi magyar irodalom rehabilitálásáért. Az *Utunk* című kolozsvári irodalmi lapban lezajlott, a *Nézzünk hát szembe* rovatcímmel közölt „ébredések” tíz éve elhallgatott írók/költők hosszú sorát vetítették az olvasók elé, sürgetve kiadásukat. A sorozat valóságos szellemi háborút robbantott ki, de a neodogmatizmus csakhamar véget vetett a reményteli vállalkozásnak.

A következő évtizedben azonban felszínre tört egy új nemzedéki áramlat, amely a harmincas évek ifjaihoz hasonlóan friss szelet gerjesztett. A *Vitorla-ének*,

a *Varázslataink*, a *Hangrobbanás*, a *Fagyöngy* című antológiák megjelenése közti évek elemzéséből egy újabb szellemi körkép tárul elénk. Ez a fiatal alkotógarда – a Forrás második és harmadik nemzedéke – megtalálta azt a rést, ahol új, bátor hanggal, „új időknek új dalaival” törhetett be az irodalmi köztudatba. A Cseke Péter által virtuális társadalmi/szellemi regényfolyamként feltárt processzus – életerős irodalmi fórumok (a Gaál Gábor Kör, az Ifjúmunkás IM-oldalai, az Echinox diáklap, a sepsiszentgyörgyi Megyei Tükör, a csíkszeredai Hargita Népe...) létrejötte, a költői kirajzások – dacolva a hatalom retorzióival, felpezsdítették irodalmi életünket, megteremtették a későbbi évek alkotói derékhadának közösségét. Írása sajátos vonása, hogy nemcsak kutatóként, hanem az események cselekvő részeseként tárja fel a folyamat mozgatórugóit. Ma sem tudjuk megrendülés nélkül visszaidézni a Magyar Írószövetség 1968-ban meghirdetett „kettős kötődés”-vita romániai ellenakcióját, amikor „Ceaușescu utasítására – perverz módon – a romániai magyar irodalmi élet jeles képviselőit kényszerítették a kényes feladat ellátására”. A tanulmányíró idézi Domokos Géza emlékiratának vonatkozó, sokat eláruló mondatait: „Meg voltam győződve, hogy akkor olyan helyzetben éltünk, oly sokféle voltak nyitottak a hatalom útjai (...), hogy ezt az ódiomot, ezt a rettenetet vállalnom kell. A morgó, vicsorgó vadat meg kell nyugtatni.” A *nyomásra és szégyenérzettel* vállalt feladat ugyanakkor – a kívülálló szemében – súlyos erkölcsi bélyegként ragadt nevéhez.

Ha annak a titkát, hátterét kutatnánk, hogy mily pozitív impulzusok érték, segítették Cseke Péter riporter habitusának alakulását, akkor az e kötetben olvasható visszaemlékezése fontos támpontot nyújt számunkra. A *szavaink vándorköszörűse* című írás Nagyalambfalvára vezet el bennünket, Kányádi Sándor édesapjához, Kányádi Miklóshoz, akiről fia oly sokat mondó szavakkal emlékezik meg: „édesapám a költő, én csak szerény írődeákja vagyok”. A vele folytatott beszélgetés mélyítette el Cseke Péterben is az otthonról hozott örökség, hagyomány és kultúra értékeit, eszmei sugallatait, morális elkötelezettségének jelzőfényeit, a szellemi magvetés értékpremisszáit, horizontjait. Áttételesen ugyanerről szólnak a Szabó Gyula „tényszemlélet”-t megidéző sorok, az, hogy az ő írói pályája fölött is lármafényként, jelzőtüzként lebegtek „apja okos tanácsai”, a vele való „cinkosságban” írta műveit, a *Gondos atyafiság*

című, irodalmi korszakváltást előrevetítő regényét, a szociografikus elemeket ötvöző egyéb műveit, *A sátán labdái* címmel írott „történelmi tudósítást”, a *Képek a kutyaszorítóból* címmel közölt „műhelytitok-naplójá”-t.

A kötet írásai szellemi időutazásra hívják, buzdítják az olvasót, de korántsem csak azért, hogy a múlttól eddig szerzett ismereteit gazdagítsák, hogy megértésüket segítsék, tájékozódásunk eligazító eszközei legyenek. Ez is fontos. De talán ennél is fontosabb az, hogy a tanulmányokból szerzett ismereteket beépítsük a magunk gondolkodásába, életvitelünk,

tevékenységünk vezérfonalaivá váljanak, a mai lét-helyzetünk megértésben segítsenek, az előttünk fölmerülő kérdések megoldásához kulcsot adjanak, amint azt a kötet borítójának fülszövege sugallja: Cseke Péter „tényfeltárásaival, az eszmetörténeti háttér bensőséges ismeretén alapuló – kisebbségi és többségi – létértelmezéseivel önismeretünket és közösségi önérték-tudatunkat gazdagítja. Szellemi immunanyagot sugároz, hogy értékhiányos korok után az emberi lét teljességének birtokába juthassunk.”

Máriás József

Végül Isten és gyermekei fesztelenek Iancu Laura: *Míg kabátot cserél Isten*, Magyar Napló, 2014.

Ha Isten valóban kabátot cserél, a kabátváltás legalább két dolgot feltételez: Istennek több kabátja van, s alakot öltött létezésében ő maga (a profetikus kijelentésnek valamiféle anyagi síkon igazolást adva) túlságosan aligha különbözik az ember testi burkától. („Teremté tehát az Isten az embert az ő képére, Isten képére teremté őt...” Látjuk: itt mintha a művészet egyfajta formulája és hierarchiája bukkanna elő: teremtő és teremtett, bár hierarchikusan óriási távolságra egymástól, de az arcuk egyforma.)

Az arcuk a távolságé és a közelségé; az arcuk – ahogy Iancu Laura írja: *A távolhoz közel*. Nem szédítő-e a váratlan távolság? „Karácsonyidő van. Úrjövét. / Újat kellene mondani, de nem lehet, / ma sem tudjuk, ki, hová közeleg. / Körülnézek. Éjfél is elmúlt. / Kinyitom ablakomat, senki, / senki nem hallja megsontosodott szavamat.”

Érzelmekről beszélünk, az érzelmek igazolásáról, mikor is akár az összes törvény megszegésére mindig akadna érv; csak hogy az embernek úgy kell tennie, mintha vég nélkül engedelmeskedne a világ eredendő törvényeinek; és a világ törvénye az érdek, a hatalom. Csak hogy akik Isten különleges kegyelmét bíriák, a változástalan örökkévalóságban is megsejtik azt a lendületet, amelyben a hitnek és kételynek, e két nagy szenvedélynek egyaránt megvannak az igazságai és a kétségbeesései. „Már nem hiszem / szavát a Hegyi beszédnek, / hiába boldogok, akik boldogok, / estére náluk is besötétedik, / estére ők is hazatérnek, /

ki tudja hogyan s hová – szegények” (*Reggelek*). A legközönségesebb életjelenség (kabát, kabátcsere) mélyén is mítosz, tehát költészet van. A mítoszba olvadás minden bizonnyal egyik legvonzóbb formája a demitologizálás: Isten kabátot cserél. („Körülölel egy messziről jött rettenet, / egyedül vagyok, hitetlenség, / egyedül, veled” – *Szerda*). Iancu Laura erőlködés nélkül képes meggyőzni bennünket, hogy üdvösségkeresésében, az ő költészetének szintjén, az örök hétköznapi gesztusok egyikeként, konkrét a spiritualitás; mint ahogy beláthatatlan gazdagságú és tarkaságú életanyaggal látja el költészetét a felsőbb valóság, Isten világa. Az, hogy a misztikum már-már érzékiséggel bír (ugyanakkor persze világiasodik is; egy kaotikus botladozású, a szekularizáltságára kevély világban hogyan is lehetne másképp?), mindenesetre az Istennel való gyümölcsöző közösség a lélek vallomását közvetlenné, természetessé és hatalmasan egyszerűvé, tökéletesen magától értetődővé emeli. De hát nem egy sziklaszlárd törvényről van itt szó? Az eredeti alkotás mindig spontánul és egyszerűen érzékelteti a kiválasztott sorsot a maga mesterkéletlen színeivel.

Isten tekintély: felettese és keze az embernek; Isten meghódíthatatlan, ebből fakad az általa kínált szabadság s misztérium is, amelynek nincs határa: „...még a fák is / a paradicsomkertre gondolnak” (*Vasárnap*). A misztériumhoz kötődő hit valósága magasabb a pusztá lehetőségénél. Amit a misztériumból a hit az egyén cselekedetévé tesz, abban nyomban megjelenik az intés (a szelíd parancs): ne fecsegy, hanem cselekedj, s ha cselekszel, morálisan egzisztálj.

